

verseiben a tartalmi alanyiságot, de bizonyos világnézeti elemeken alapuló következetességet. Ezért nála a szentenciákhoz való átmenet nem filozófikus forrongásokon át történik, hanem szinte átmenet nélkül kristályosodik ki az adott helyzet és egyén jellemzéséből ragyogó bölcseséggé. A költő ezáltal feladta költészetének látnoki jellegét és hirdetővé lesz, való dolgok és való eszmék hirdetőjévé, amelyeket a történelem és az erkölcs szentel meg.» Álljon itt egy rövidebb megállapításai közül is: «Berzsenyi klasszikus költészetének lényege erős közeledés a kar szerepéhez a görög drámában. A kóruszerűség költészete tartalmában és fenséges hangjaiban nyilvánul.» A könyv, sajnos, tele van ilyenféle ködös, semmitmondó vagy épen a lényegét félremagyarázó megállapításokkal. Mint az ifjú szerelmesek, Merényi sem igen tud mértéket tartani: a köllőről szinte már annak ragyogó dagályával szól. «Csodálatos», «hallatlan», «ellenállhatatlan», «páratlan», «egyedülálló», «gyönyörű», «remekmű», — nem túlsok ez egyetlen lapnyi szövegben?

Kár, hogy a szerzőnek nem jutott ideje a könyv alaposabb átnézésére: a tömörítés ebben az esetben valóban igen hasznos lett volna. Határozottabb s rövidebb megfogalmazásban Merényi egy-egy finom megfigyelése jobban érvényesülhetne.

KERESZTURY DEZSŐ.

Berzsenyi Dániel verseinek kiadatlan összövegei. Kiadta, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta *Merényi Oszkár dr.* Budapest, a M. T. Akadémia Irodalomtörténeti bizottsága, 1938. 8.-r. XVI, 91, l.

Berzsenyi verseinek ránk hagyományozott szövegéről a tudományos közvélemény már régen hirdette, hogy nem tükrözi híven az író szándékát, mert a versek jórészt Kazinczy és Helmezy változtatásaival adja. Ezt a megváltoztatott szövegét közölte Toldy kritikai kiadása 1860-ban, s ezt nyomatták le az újabb kiadások. Mennyi és milyen természetűek voltak ezek a változtatások, Berzsenyi eredeti szövegének ismerete híján a legújabb időkig nem tudta megállapítani a tudomány, de a közhit az volt, hogy sok és jelentős változás esett rajtuk. Berzsenyi lappangó kézírata — valójában nem is lappangott, csak nem keresték kellő gonddal! — egypár év előtt előkerült; a titokról lehullott a fátyol, Gálos Rezső és Merényi Oszkár vizsgálatai minden vonatkozásában tisztázták a kérdést, a két szövegnek, az eredeti Berzsenyi-kézirat és Toldy szövegének viszonyát, s Merényi tudományos, kritikai kiadásában (RMKT. 39. k. 1936) előttünk állott végre Berzsenyi költeményeinek hiteles, a költőtől véglegesnek szánt szövege.

Merényi Oszkár, a buzgó, áldozatrakész irodalomtörténetíró az Akadémia Irodalomtörténeti bizottságának égisze alatt közrebocsátotta most magát az eredeti szöveget, betűről-betűre lenyomatva Berzsenyi kéziratát, azt a gondos másolatot, amelyet a költő 1808-ban Kazinczynak megküldött. A tudomány bizonyára hálás lesz érte, hogy olyan kiadásban bírjuk Berzsenyi «összövegét», amely hűségben szinte vetekszik a fényírta másolattal — szükségesnek azonban nem éreztük ezt a kiadást. Csak a tudós világ használhatja, az meg nemcsak Berzsenyi végleges szövegét találja meg a RMKT. kiadásában, hanem ugyanonnan, Merényi alapos, részletekre menő jegyzeteiből, könnyen össze tudja szedni azokat a változtatásokat,

amelyeket részint maga a költő tett később versein, részint Kazinczy és Helmeucz tettek, hol a szerző hozzájárulásával, hol akarata ellenére. Ez a munka, az eltérések összeállítása, annál könnyebb, mert tulajdonképen már maga Merényi elvégezte, szinte túlságos buzgalommal, de mindenesetre jól. Itt, a kötet végén, újra lenyomatja a kézirat és a végleges szöveg eltéréseit, minden szükség nélkül, hiszen sokkal részletesebben megvan ugyanez az anyag a nagy Berzsenyi-kiadásában.¹ Helyesebb lett volna, s ennek lett volna tudományos érdeke is, ha a *szöveg alatt* közli az összes eltéréseket, s a főszövegben dült szedéssel jelzi a később megváltoztatott részteket.

A szöveg előtt a rövid tájékoztató jórészt Merényi eddigi dolgozataiból került ki. Ami kevés újat ad, az mind Berzsenyi nyelvének dunántúli színezetére vonatkozik és egészen téves: az irodalmi nyelv és a tájnyelv szerepének és jelentőségének félreismerése. Már a kiindulópontja félreértés. Azt állítja, Berzsenyi eredetileg *tájnyelvi* költő volt. Ez az egyébként sem szabatos kifejezés azt a téves képzetet kelti, mintha Berzsenyi előzője lett volna a későbbi ú. n. sallangos poétáknak. Az igazság csak annyi, hogy Berzsenyi verseiben a maga dunántúli nyelvjárásával élt s dunántúli tájszókát használt. Súlyosabb tévedése, hogy ezt valami nagy érdemnek gondolja, s abban, hogy a költő az akkor már jobbra kialakult irodalmi nyelv helyett a maga nyelvjárását használta, a «magyar nyelvgeniusz védekezését» látja «a mesterkélttség és az egyoldalúság ellen.» Sőt még merészebb kijelentéssel döbbsent meg: ez a dunántúliság Berzsenyi egyik nagy ajándéka volt a magyar irodalom számára, ezzel megmutatta azt a helyes költői irányt, amelyet a magyar költészetnek követnie kellett volna. Mindez cáfolásra sem szorul, s az Irodalomtörténeti bizottság jól tette volna, ha elhagyatja a szerzővel.² Apróbb «elírásai»-t sem hánytorgatom,³ de azt nem hallgathatom el, hogy a tájnyelvi színezetet megtenni költői irány kritériumának a képzetek zavarása vall. A dolog sokkal egyszerűbb. Berzsenyi nem volt céhbéli költő — ez sem nem érdem, sem nem hiba, ez tény — irodalmi nyelvről nem igen tudott, de mikor Kazinczy kioktatta, szavaiból tanult s készségesen belenyugodott, hogy nyelvének bántó vidékiességét letörölje irodalmunk vezére. Jó érzékének és fejlett értelmének bizonyossága, hogy nem mindenben engedett, s ahol ragaszkodott a maga dunántúli nyelvhasználatához, ott sohasem került ellentétbe az ízléssel. A három szövegezés közül — az «összöveg» Kazinczy «javított» szövege, a kettőből kialakult «végleges» szöveg — kétségtávol az utolsó a legértékesebb, s ez szép világot vet Berzsenyi ízlésére és ítéletére,

Mindez valójában nem fontos, hiszen a bevezetés csak afféle «körítés», s a könyv igazi célja Berzsenyi eredeti kéziratának hü közlése. Célját teljes mértékben elérte, s ezért hála és elismerés illeti a lelkiismeretes, őnzetlen kiadót.

SZABÓ DÁVID.

¹ Még feleslegesebb a *Magyarokhoz* c. óda győri szövegének közlése — ez ugyanis sem nem az eredeti, sem nem a végleges szöveget adja. (Nem ártott volna megemlíteni, hogy erre a változatra már 1926-ban ráirányította a figyelmet Gálos Rézső közlése.)

² A Bizottság hivatalos bírálója figyelmeztette erre előzetesen a szerzőt! *Szerk.*

³ Berzsenyi a «középfok előtt mindig kettőz: erősebb.» Csak az s hangot nyújtja meg, a többit nem!